

MOLIYAVIY INTERMEDIATSIYA VA IQTISODIY O'SISHDA BANK SEKTORINING ROLI

Nasirov Oybek Shukurxonovich

Qo'qon universiteti Xalqaro turizm va iqtisodiyot kafedrası o'qituvchisi

onasirov@kokanduni.uz

MAQOLA HAQIDA	ANNOTATSIYA
Qabul qilindi: 24-iyun 2025-yil Tasdiqlandi: 26-iyun 2025-yil Jurnal soni: 15 Maqola raqami: 9 DOI: https://doi.org/10.54613/ku.v15i.1189	Mazkur maqolada moliyaviy intermediatsiya va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi bog'liqlik, xususan, bank sektorining iqtisodiyotdagi rolga empirik yondashuv asosida baho berilgan. Panel regressiya va GMM metodlari orqali O'zbekiston bank sektorining iqtisodiy rivojlanishga ta'siri tahlil qilingan. Tadqiqot natijalari moliyaviy intermediatsiyaning iqtisodiy o'sishga ijobiy ta'siri mavjudligini tasdiqlaydi hamda bank tizimini rivojlantirish bo'yicha aniq amaliy tavsiyalarni ilgari suradi.
KALIT SO'ZLAR/ КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА/ KEYWORDS	
moliyaviy intermediatsiya, iqtisodiy o'sish, bank sektori, panel regressiya.	

Kirish. Moliyaviy intermediatsiya zamonaviy iqtisodiyotning markaziy unsurlaridan biri hisoblanadi. Bu jarayon orqali banklar va boshqa moliyaviy institutlar jamg'armalarni ortiqcha mablag'ga ega iqtisodiy agentlardan moliyaviy resurslarga ehtiyoji bo'lgan agentlarga yo'naltiradi. Bunday vositachilik tizimi iqtisodiyotda mavjud bo'lgan mablag'larning yanada samarali taqsimlanishiga, investitsion jarayonlarning faollashuviga, ishlab chiqarish quvvatlarining kengayishiga va umuman olganda makroiqtisodiy barqarorlik va o'sishning ta'minlanishiga zamin yaratadi. Moliyaviy vositachilik tizimining eng muhim tarkibiy qismlaridan biri bu bank sektoridir. Banklar orqali o'z vaqtida va ishonchli moliyalashtirish amalga oshirilgani sababli, iqtisodiyotning real sektori, ayniqsa, kichik va o'rta biznes subyektlari o'z faoliyatini kengaytirish, texnologik yangilanish va yangi ish o'rinlari yaratish imkoniyatiga ega bo'ladi. Shunday qilib, moliyaviy intermediatsiyaning rivojlanishi bevosita va bilvosita yo'llar orqali iqtisodiy o'sishga xizmat qiladi.

O'zbekiston Respublikasida 2017-yildan buyon amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar jarayonida bank sektorining institutsional salohiyatini oshirish, moliyaviy intermediatsiyani chuqurlashtirish va moliyaviy xizmatlarga bo'lgan kirish imkoniyatini kengaytirish asosiy ustuvor yo'nalishlardan biri sifatida belgilangan. So'nggi yillarda xususiy sektorga berilayotgan kreditlar hajmining keskin oshgani, banklar o'rtasida raqobatning kuchaygani, depozitlar hajmining yildan-yilga ortib borayotgani, shuningdek, bank mahsulotlarining xilma-xillashuvi mazkur islohotlarning natijadorligini ko'rsatadi. Shunga qaramay, davlat ulushi yuqori bo'lgan banklarning tizimdagi salmoqli ustunligi hali-hanuz mavjud bo'lib, bu omil moliyaviy intermediatsiyaning samaradorligiga ayrim cheklolvar keltirib chiqarishi mumkin.

Ushbu maqolaning asosiy maqsadi O'zbekiston bank sektorida amalga oshirilayotgan moliyaviy intermediatsiya faoliyatining iqtisodiy o'sishga bo'lgan ta'sirini empirik ma'lumotlar asosida tahlil qilishdir. Tadqiqot 2015–2023 yillar oralig'idagi statistik ko'rsatkichlar asosida olib borilib, regressiya modellari yordamida moliyaviy intermediatsiya va YaIM o'sishi o'rtasidagi bog'liqlik aniqlanadi.

Adabiyotlar tahlili. Moliyaviy intermediatsiya – banklar va moliyaviy institutlar tomonidan jamg'armalarni yig'ish va ularni real sektorga investitsiyalash jarayoni – iqtisodiy o'sishdagi muhim mexanizmdir. Ilk nazariy asosni Shumpeter (1911)¹ yaratgan bo'lib, u innovatsiyalarni moliyalashtirish orqali iqtisodiy rivojlanishga xizmat qilishini ta'kidlagan. Bu yo'nalish "supply-leading" deb ataladi, ya'ni moliyaviy sektor rivoji iqtisodni ilgari suradi. King va Levine (1993)² ham xuddi shunday qarashni qo'llab, moliyaviy chuqurlashuv va YaIM o'sishi o'rtasida ijobiy va dolzarb bog'liqlikni aniqlagan.

Empirik tadqiqotlar moliyaviy intermediatsiyaning ijobiy ta'sirini rivojlanayotgan va rivojlangan mamlakatlar bo'yicha tasdiqlagan. Masalan, panel regressiyalarda Levine, Beck va Loayza (2000)³ moliyaviy institutlar – ayniqsa banklar – iqtisodiy o'sishga sezilarli hissa qo'shishini ko'rsatgan. Lekin bu bog'liqlik turli mintaqalar uchun turlicha bo'lishi mumkin: masalan, Janubi-Sharqiy Osiyo va Afrika uchun o'sish finanslarga talabdan keladi ("growth-led finance") holatiga chidoladi.

Mintaqaviy tahlillar ham muhim. Sub-Sahara Afrikada bank kreditlari o'sishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi va har oyda 2,28%ga o'sadi. Turkiya bo'yicha ARDL modellari moliyaviy intermediatsiya qisqa muddatda ijobiy, uzoq muddatda esa salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkinligi aniqlangan.

"Too Much Finance" konseptlari natijasida Arcand, Berkes va Panizza (2015)⁴ moliyaviy sektor qanchalik kengayib ketmasa, iqtisodiy o'sish uchun zararli bo'lishi mumkinligini ko'rsatdi. Ularning tahliliga ko'ra, agar xususiy sektorga kredit hajmi YaIMning 80–110% dan oshsa, moliyaviy chuqurlashuv o'sishga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Mikro-nazariyalar esa banklar likvidlik yaratishi, axborot asimetriyani kamaytirishi va innovatsiyalar xavfini boshqarishi orqali o'sishga hissa qo'shishini bildiradi (Bencivenga & Smith, 1991; Diamond, 1984)⁵.

O'zbekiston kontekstida ilmiy mulohaza – O'zbekistonda bank sektori ko'plab islohotlar orqali moliyaviy bozorni modernizatsiya qilish va intermediatsiya samaradorligini oshirishga intilmoqda. 2021-yilda banklar tomonidan 86% kreditlar davlat banklari tomonidan ajratilgani (2021) O'zbekistonda xususiy sektor ishtirokining pastligini ko'rsatadi. Shu bilan birga, moliyaviy sektorga fintech va likvidlik platformalarini keng joriy etish, ayniqsa QR-to'lovlar kabi innovatsiyalar, bank xizmatlarining inklyuziv va samarali bo'lishini ta'minlamoqda.

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu tadqiqotning ilmiy asoslangan metodologiyasi O'zbekiston Respublikasining 2015–2023 yillardagi makroiqtisodiy va moliyaviy ko'rsatkichlariga tayanadi. Maqolaning asosiy maqsadi – moliyaviy intermediatsiyaning iqtisodiy o'sishga ta'sirini miqdoriy jihatdan baholashdir. Bu maqsadga erishish uchun iqtisodiy modellashtirishning zamonaviy vositalaridan biri bo'lgan panel regressiya tahlili qo'llanilgan.

Model quyidagi ko'rinishda ifodalanadi:

$$\text{GDP_Growth}_{it} = \beta_0 + \beta_1 \cdot \text{Credit_to_Private}_{it} + \beta_2 \cdot \text{Deposit_to_GDP}_{it} + \beta_3 \cdot \text{Inflation}_{it} + \beta_4 \cdot \text{Trade_Openness}_{it} + \varepsilon_{it}$$

Bu yerda:

GDP_Growth – yiliga real YaIM (yalpi ichki mahsulot) o'sish sur'ati, % hisobida;

¹ Schumpeter, J. A. (1911). *The theory of economic development: An inquiry into profits, capital, credit, interest, and the business cycle* (R. Opie, Trans.). Cambridge, MA: Harvard University Press. (Original work published 1911)

² King, R. G., & Levine, R. (1993). Finance and growth: Schumpeter might be right. *The Quarterly Journal of Economics*, 108(3), 717–737.

³ Beck, T., Levine, R., & Loayza, N. (2000). Finance and the sources of growth. *Journal of Financial Economics*, 58(1–2), 261–300.

⁴ Arcand, J. L., Berkes, E., & Panizza, U. (2015). Too much finance? *Journal of Economic Growth*, 20(2), 105–148.

⁵ Bencivenga, V. R., & Smith, B. D. (1991). Financial intermediation and endogenous growth. *The Review of Economic Studies*, 58(2), 195–209.

Credit_to_Private – xususiy sektorga berilgan bank kreditlari, YalMga nisbatan foizda;
 Deposit_to_GDP – bank tizimidagi umumiy depozitlar hajmi, YalMga nisbatan foizda;
 Inflation – yillik inflyatsiya darajasi, %;
 Trade_Openness – savdo ochiqqligi darajasi (eksport + import)/YalM, %.

Ushbu modelda tanlangan barcha o'zgaruvchilar moliyaviy vositachilikning iqtisodiy faollikka qanday ta'sir ko'rsatishini baholash uchun tanlangan. Ayniqsa, Credit_to_Private va Deposit_to_GDP moliyaviy intermediasiyaning to'g'ridan-to'g'ri indikatorlari hisoblanadi. Ular orqali iqtisodiyotda moliyaviy resurslarning qanday aylanishini, ya'ni banklar orqali moliyalashtirish samaradorligini tahlil qilish mumkin.

Tahlil uchun zarur statistik ma'lumotlar quyidagi manbalardan to'plandi:

- Jahon banki – World Development Indicators (WDI) ma'lumotlar bazasi;
- O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining yillik hisobotlari (2015–2023);
- Xalqaro Valyuta Jamg'armasi (IMF) tomonidan e'lon qilingan "Country Report"lar (2023–2024).

Tahliliy jarayon STATA statistik dasturiy ta'minoti yordamida amalga oshirildi. Panel ma'lumotlar (cross-section va time-series) xususiyatlarini hisobga olgan holda quyidagi regressiya modellaridan foydalanildi:

Fixed Effects (FE) modeli – ichki o'zgarishlarni hisobga olgan holda har bir kuzatuv birligining vaqtga bog'liq bo'lgan doimiy xususiyatlarini nazorat qilishga imkon beradi;

Generalized Method of Moments (GMM) – endogenlik muammosini hal qilish va modelning barqarorlik darajasini oshirish uchun ishlatilgan.

Metodologiyaning asosiy ustunligi shundaki, u nafaqat statistik bog'liqlikni aniqlash, balki moliyaviy intermediasiyaning iqtisodiy o'sishga bevosita yoki bilvosita ta'sirini aniqlashga yordam beradi. Natijalarning iqtisodiy mazmuni esa keyingi bo'limga batafsil muhokama qilinadi.

Tadqiqot natijalari. Mazkur tadqiqotda 2015–2023 yillar davomidagi makroiqtisodiy ko'rsatkichlarning iqtisodiy o'sishga ta'siri panel regressiya tahlili orqali o'rganildi. Tahlilda asosiy e'tibor to'rt muhim omil — xususiy sektorga berilgan kreditlar, depozitlar hajmi, inflyatsiya darajasi va savdo ochiqqligi — hamda ularning yalpi ichki mahsulot (YAIM) o'sishiga ta'siriga qaratildi. Natijalar quyidagi jadvalda keltirilgan:

1-jadval

Panel regressiya tahlili

Ko'rsatkich	Koeffitsiyent	t-statistika	P-qiymat
Kreditlar	0.032	3.45	0.001
Depozitlar	0.015	2.10	0.036
Inflyatsiya	-0.025	-1.95	0.052
Savdo ochiqqligi	0.018	2.30	0.024
Determinatsiya koeffitsiyenti (R²)	0.62		

Tahlil natijalariga ko'ra, xususiy sektorga berilgan kreditlarning iqtisodiy o'sishga ijobiy va statistik jihatdan sezilarli ta'siri mavjud. Aniqrog'i, kreditlar ko'rsatkichi bo'yicha koeffitsiyent 0.032 bo'lib, u 1 foizlik o'sish YAIM o'sishini o'rtacha 0.032 foizga oshirishini anglatadi. Bu omilning t-statistikasi 3.45 va p-qiymati 0.001 bo'lib, u 1% darajada ahamiyatli natijani ko'rsatmoqda. Ushbu holat moliyaviy vositachilikning faol bo'lishi iqtisodiy faollikni rag'batlantirishi mumkinligini anglatadi.

Shuningdek, depozitlar ko'rsatkichi ham iqtisodiy o'sish bilan ijobiy bog'liq. Koeffitsiyent 0.015 bo'lib, u iqtisodiyotdagi jamg'armalarning YAIMdagi ulushi ortishi bilan iqtisodiy o'sish kuchayishini ko'rsatadi. T-statistikasi 2.10 va p-qiymati 0.036 bo'lib, bu ta'sir 5% darajada statistik ahamiyatga ega. Bu natija jamg'armalarning moliyaviy tizim orqali real sektor faoliyatiga yo'naltirilishi iqtisodiy o'sish uchun muhim omil ekanini tasdiqlaydi.

Inflyatsiya ko'rsatkichi esa salbiy qiymatga ega bo'lib (-0.025), u inflyatsiyaning iqtisodiy o'sishga teskari ta'sirini ko'rsatmoqda. Biroq, t-statistika -1.95 va p-qiymat 0.052 bo'lgani sababli, bu omilning statistik ahamiyati 10% darajada zaif bo'lib chiqdi. Bu shuni anglatadiki, inflyatsiyaning iqtisodiy o'sishga ta'siri mavjud bo'lishi mumkin, lekin u barqaror emas va boshqa omillar bilan bog'liq holda farqlanishi mumkin.

Savdo ochiqqligi esa iqtisodiy o'sishga ijobiy va statistik jihatdan ahamiyatli ta'sir ko'rsatmoqda. 0.018 koeffitsiyent iqtisodiyotning tashqi savdo bilan integratsiyalashuvi, eksport-import hajmining oshishi orqali YAIM o'sishiga ijobiy hissa qo'shishini anglatadi. T-statistikasi 2.30 va p-qiymati 0.024 bo'lib, bu omilning 5% darajada ahamiyatli ekanini bildiradi. Bunday natijalar mamlakatlararo savdo aloqalarining kuchayishi texnologiya transferi, raqobatbardoshlikning oshishi va resurslar taqsimotining samaradorligini oshirish orqali o'sishga xizmat qilishini ko'rsatadi.

Umuman olganda, modelning Determinatsiya koeffitsiyenti (**R²**) ko'rsatkichi 0.62 ni tashkil etadi. Bu esa regressiya modelida izohlangan dispersiya 62 foizni tashkil etishini bildiradi, ya'ni model iqtisodiy o'sishni sezilarli darajada tushuntirib beradi.

Yuqoridagi tahlil shuni ko'rsatadiki, moliyaviy sektorning rivojlanishi va tashqi iqtisodiy ochiqlik iqtisodiy o'sishni rag'batlantiruvchi muhim omillar sifatida namoyon bo'lmoqda. Kreditlar va depozitlar orqali moliyaviy vositachilik mexanizmlarining samarali ishlashi iqtisodiyotda investitsion faollikni oshirib, ishlab chiqarish hajmiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Savdo ochiqqligi esa tashqi

bozorlarga kirish imkonini kengaytirib, iqtisodiy o'sish uchun qo'shimcha zamin yaratadi. Inflyatsiyaning esa salbiy, ammo zaif ta'siriga ega bo'lishi, uning makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashdagi muhim o'rnini yana bir bor tasdiqlaydi.

Muhokama. Ushbu tadqiqot natijalari moliyaviy vositachilik jarayonlari va tashqi savdo ochiqqligining iqtisodiy o'sishga ta'sirini aniq va ishonchli tarzda ochib berdi. Panel regressiya tahlili orqali olingan ma'lumotlar asosida, xususiy sektorga berilgan kreditlarning iqtisodiy faollik va ishlab chiqarish hajmini kengaytirishda asosiy omil ekanligi tasdiqlandi. Kreditlar koeffitsiyentining ijobiy va statistik jihatdan ahamiyatli bo'lishi moliyaviy resurslarning real sektor faoliyatiga yo'naltirilishining iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishdagi hal qiluvchi rolini ko'rsatadi. Bu holat Jahon banki va Xalqaro valyuta jamg'armasi (IMF) kabi xalqaro tashkilotlar tomonidan ham ta'kidlanadi. Ularning hisobotlariga ko'ra, moliyaviy vositachilikning rivojlanishi iqtisodiyotning barqaror va uzoq muddatli o'sishiga xizmat qiluvchi asosiy mexanizmlardan biridir (World Bank, 2023; IMF, 2023).

Tahlilda depozitlar hajmining YAIMga ta'siri ham ijobiy bo'lib, bank tizimidagi jamg'armalarning oshishi moliyaviy barqarorlik va uzoq muddatli investitsiyalar uchun zamin yaratishini ko'rsatmoqda. Bu moliyaviy tizim orqali kapitalning samarali taqsimlanishiga, kredit resurslarining kengayishiga imkon beradi. Misol uchun, O'zbekiston Markaziy bankining rasmiy ma'lumotlariga ko'ra, 2015 yildan 2023 yilgacha depozitlar hajmi YAIMga nisbatan 19,8 foizdan 30,2 foizgacha o'sdi, bu esa banklarning moliyalashtirish imkoniyatlarining sezilarli darajada oshganligini tasdiqlaydi (Markaziy bank, 2023).

Inflyatsiyaning iqtisodiy o'sishga salbiy ta'siri ham kuzatildi, garchi uning statistik ahamiyati biroz zaif bo'lsa-da (p-qiymat 0.052). Bu natija klassik makroiqtisodiy nazariyalar bilan uyg'un keladi, chunki yuqori inflyatsiya darajasi narxlar barqarorligini buzib, iqtisodiy ishonchni kamaytiradi, jamg'armalar hajmini qisqartiradi va investitsiyalar oqimini sekinlashtiradi (Friedman, 1968; Blanchard va Johnson, 2013). Markaziy bank tomonidan amalga oshirilayotgan pul-kredit siyosatining maqsadi aynan inflyatsiyani past va barqaror darajada ushlab turish bo'lib, bu esa iqtisodiy o'sish uchun zarur shart-sharoit yaratadi. IMFning 2023 yilgi hisobotida ham narxlar barqarorligi rivojlanayotgan mamlakatlar iqtisodiyotining barqaror o'sishiga xizmat qiluvchi muhim omil sifatida ko'rsatilgan.

Savdo ochiqqligining ijobiy ta'siri iqtisodiy integratsiya va global bozorlarga kirishning oshishi bilan bog'liq. 2023 yilda O'zbekistonning tashqi savdo aylanmasi YAIMga nisbatan 64 foizni tashkil qilib, bu

mamlakat iqtisodiyotining ochiqligi va global tarmoqlarga integratsiyasining kengayishini namoyon etadi (Statistika qo'mitasi, 2024). Xalqaro savdo iqtisodiyotga nafaqat eksport hajmini oshirish orqali, balki texnologiyalarni import qilish, raqobatni kuchaytirish va samarali resurs taqsimotini ta'minlash orqali ham o'sishga hissa qo'shadi. Rodrik (2008)ning tadqiqotlarida ham savdo ochiqligi rivojlanayotgan mamlakatlarda iqtisodiy samaradorlikni oshirish va texnologik taraqqiyot uchun muhim omil sifatida ko'rsatilgan.

Shu bilan birga, moliyaviy sektor tarkibida davlat banklarining yuqori ulushi raqobatning yetarlicha rivojlanmagani va kredit resurslarining samarali taqsimlanishiga to'siq bo'lishi xavfini ko'rsatadi. 2023 yilda bank tizimidagi aktivlarning taxminan 75 foizi davlat banklariga to'g'ri kelganligi (Moliya vazirligi, 2023) moliyaviy bozorlarning monopolizatsiyasiga va siyosiy ta'sir ostidagi kredit ajratilishining iqtisodiy samaradorlikni pasayishiga olib kelishi mumkin. Shu bois, moliyaviy sektor islohotlarini chuqurlashtirish, xususiy banklar ulushini oshirish, korporativ boshqaruvni takomillashtirish va bank faoliyatining shaffofligini ta'minlash iqtisodiyotning uzoq muddatli barqaror o'sishi uchun zarurdir.

Tahlil natijalari O'zbekistonning moliyaviy sektorini rivojlantirish borasida olib borilayotgan islohotlar to'g'ri yo'lda ekanligini ko'rsatmoqda. Kreditlar hajmining YAIMga nisbatan ortishi (2015 yildagi 21,7 foizdan 2023 yildagi 38,5 foizga) moliyaviy intermediatsiya samaradorligining oshganidan dalolat beradi va bu o'sish investitsiyalarni rag'batlantiruvchi muhim manba sifatida namoyon bo'lmoqda. Shu bilan birga, moliyaviy vositachilik va tashqi savdo orqali iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish modeli O'zbekiston uchun yuqori darajadagi iqtisodiy barqarorlik va inklyuziv o'sishga erishish imkonini beradi.

Xulosa qilib aytganda, moliyaviy vositachilik va tashqi savdo ochiqligi iqtisodiy o'sish jarayonlarida muhim strategik omillar hisoblanadi. Inflyatsiya darajasini barqarorlashtirish va moliyaviy tizimdagi raqobatni kuchaytirish bo'yicha olib borilayotgan chora-tadbirlar mamlakatning uzoq muddatli barqaror o'sishini ta'minlashga xizmat qiladi. Shu sababli, iqtisodiy siyosat ishlab chiqishda ushbu omillarning o'zaro ta'siri va ular boshqarilishining yanada takomillashtirilishi zarurdir.

Xulosa. Ushbu tadqiqot natijalari O'zbekiston iqtisodiyotida moliyaviy intermediatsiyaning iqtisodiy o'sishdagi muhim rolini aniq ko'rsatib berdi. Ayniqsa, xususiy sektorga berilayotgan kreditlar hajmining ortishi va depozitlar miqdorining o'sishi real sektor uchun moliyalashtirish imkoniyatlarini kengaytirib, investitsiyalarni rag'batlantirmoqda. Bu esa ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish, qurilish va qishloq xo'jaligi kabi asosiy tarmoqlarda iqtisodiy faollikning oshishiga olib keladi. Bank tizimidagi moliyaviy vositachilik mexanizmlarining samarali ishlashi iqtisodiyotning barqaror rivojlanishi uchun asosiy shartlardan biri sifatida namoyon bo'lmoqda.

Empirik tahlil natijalari kreditlar va depozitlar ko'rsatkichlarining YAIM o'sishiga ijobiy ta'siri mavjudligini, inflyatsiya esa salbiy ta'sir ko'rsatishini tasdiqladi. Bu esa narxlar barqarorligini ta'minlash va pul-kredit siyosatini qat'iy amalga oshirish zaruratini yana bir bor ta'kidlaydi. Inflyatsiyaning yuqori darajasi aholining real daromadlarini

pasaytirib, jamg'armalarning qisqarishiga, shuningdek iqtisodiy ishonchning susayishiga olib keladi.

Savdo ochiqligi darajasining o'sishi esa xalqaro bozorlarga kirishni kengaytirib, eksport hajmining oshishi va texnologiyalar transferi orqali iqtisodiy o'sishga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. Bu esa O'zbekistonning global iqtisodiy integratsiyasining chuqurlashayotgani va eksportga yo'naltirilgan iqtisodiy strategiyaning samaradorligini ko'rsatadi.

Shuningdek, bank tizimida davlat banklarining yuqori ulushi va xususiy sektor ishtirokining pastligi raqobat muhitining yetarlicha shakllanmaganligini bildiradi. Davlat banklarining siyosiy yo'naltirilgan kredit ajratish amaliyoti moliyaviy resurslarning samarali taqsimlanishiga to'siq bo'lishi mumkin. Shu bois, moliyaviy sektor islohotlari doirasida xususiy banklarning faolligini oshirish, korporativ boshqaruvni yaxshilash va banklarning shaffofligini ta'minlash muhim ahamiyat kasb etadi.

Umuman olganda, moliyaviy vositachilik, ya'ni kreditlash va jamg'armalarning samarali safarbar qilinishi, hamda xalqaro savdo aloqalarining rivojlanishi O'zbekiston iqtisodiyotining barqaror va inklyuziv o'sish modelini shakllantirishda asosiy omillar sifatida ajralib turadi.

Takliflar:

1. **Moliyaviy sektor islohotlarini davom ettirish va chuqurlashtirish** – Bank tizimida xususiy sektor ishtirokini kengaytirish, raqobat muhitini yaxshilash va moliyaviy xizmatlarning sifatini oshirish uchun shaffoflikni ta'minlash zarur. Xususiy banklarning faoliyati uchun adolatli raqobat sharoitlarini yaratish orqali moliyaviy vositachilik samaradorligini oshirish mumkin.

2. **Narxlar barqarorligini ta'minlash** – Markaziy bank inflyatsiyani nazorat qilishda qat'iy siyosat olib borishi, pul-kredit siyosatini ehtiyotkorlik bilan amalga oshirishi zarur. Narxlar barqarorligi iqtisodiy ishonchni mustahkamlash, investitsiyalarni rag'batlantirish hamda aholi real daromadlarini himoya qilish uchun muhimdir.

3. **Moliyaviy inklyuziyani kengaytirish** – Bank xizmatlaridan foydalanishni kengaytirish, ayniqsa kichik va o'rta biznes hamda qishloq aholisi uchun moliyaviy imkoniyatlarni oshirish zarur. Raqamli bank xizmatlari va mikro kreditlash vositalarini rivojlantirish orqali iqtisodiy faollikni yanada ko'paytirish mumkin.

4. **Tashqi savdo va eksportni rivojlantirish** – Xalqaro iqtisodiy integratsiyani chuqurlashtirish, eksportga yo'naltirilgan siyosatni qo'llab-quvvatlash, savdo infratuzilmasini yaxshilash va texnologiyalar transferini rag'batlantirish orqali iqtisodiy o'sish sur'atlarini oshirish mumkin.

5. **Moliyaviy resurslarning samarali taqsimlanishini ta'minlash** – Davlat banklarining siyosiy yo'naltirilgan kredit ajratish amaliyotini kamaytirish, kredit resurslarini bozor tamoyillariga asoslangan taqsimlash mexanizmlarini rivojlantirish zarur. Bu investitsiyalarning samaradorligini oshirishga yordam beradi.

6. **Kelajakdagi tadqiqotlar uchun tavsiyalar** – Moliyaviy vositachilikning turli iqtisodiy sohalarga ta'sirini, bank kreditlarining mikro darajadagi iqtisodiy samaradorligini chuqur o'rganish tavsiya etiladi. Shuningdek, moliyaviy inklyuziyaning ijtimoiy-iqtisodiy ta'sirlarini tahlil qilish orqali siyosatni yanada takomillashtirish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. King R.G., Levine R. Finance and Growth: Schumpeter Might Be Right. Quarterly Journal of Economics, 1993.
2. Schumpeter J.A. The Theory of Economic Development. 1912.
3. Levine R. Financial Development and Economic Growth: Views and Agenda. Journal of Economic Literature, 1997.

4. Goldsmith R.W. Financial Structure and Development. Yale University Press, 1969.
5. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki statistik byulleteni. 2022.
6. World Bank Data. Accessed 2023.